

سیزده در نزد ایرانیان هیچ گاه بدیمن نبوده است/ ریشه های تاریخی و فرهنگی آئین سیزده بدر

تلاش و جنب و جوش مردم که پس از سپری کردن زمستان رخوت انگیز و در استقبال از سال نو با مراسم خانه تکانی و چهارشنبه سوری آغاز شده بود در هنگام تحویل سال و در پای سفره هفت سین با اعتدال و سکون سپری می شود ...

تلاش و جنب و جوش مردم که پس از سپری کردن زمستان رخوت انگیز و در استقبال از سال نو با مراسم خانه تکانی و چهارشنبه سوری آغاز شده بود در هنگام تحویل سال و در پای سفره هفت سین با اعتدال و سکون سپری می شود و در سیزدهم فروردین با جنب و جوش بار دیگر در یک نمایش ملی که خود جلوه پرهیاهو از آغاز دیگر در دامن طبیعت است، به اوج خود می رسد.

گرچه در کتب تاریخی و ادبی، که در دوره هایی خاص مثل دوره غزنویان اوصاف بسیاری از مراسم نوروزی دارد، اشاره ای به "سیزده بدر" نشده است. اما نمی توان این هنجار و رسم نوروزی را آیینی نوظهور دانست، زیرا رسم و آیینی که بدین گونه در همه شهرها و روستاهای ایرانی همگانی است و در بین همه قشرهای اجتماعی عمومیت دارد، نمی تواند عمری در حد دو - سه نسل داشته باشد.

ثبت نشدن این رفتار و هنجار نوروزی را در کتب تذکره و امثال آن می توان منوط به عوامانه و خانوادگی بودن این رسم دانست. باید اذعان کرد که کتب تذکره و تاریخ غالباً به ثبت رفتارهایی می پرداختند که جلوه ای رسمی در حضور پادشاهان داشت و از آن جا که "سیزده به در" روزی است با رفتارهای مطایبه آمیز و غیر جدی، پس جلوه ای ملوکانه و در حد ثبت و ضبط در کتب تاریخی و تذکره نداشته است.

گرچه شناخت بسیاری از مناسب های اجتماعی از لابه لای کتب ادبی و تاریخی کهن میسر می شود، اما کتاب های گذشتگان الزماً به ثبت رفتارهای مردم شناسانه نپرداخته اند.

چرا سیزده؟

عللی را که برای برگزاری این آیین در روز سیزدهم نوروز بر شمرده اند، می توان در چند نظریه خلاصه کرد؛ نخست نامبارکی سیزده است که مردم برای رهایی از آن در این روز در خانه نمی مانند و به دشت و صحرا می روند، اما ریشه نامبارکی سیزده کجاست و به چه فرهنگی باز می گردد؟

گرچه ابوریحان بیرونی روز تیر، یعنی روز سیزدهم از ماه تیر را بدیمن دانسته است، اما روز سیزدهم هر ماه که در جدول سی روز ایران مربوط است به فرشته تیر یا تیشتر "ستاره باران" و ارتباط با آب و باران دارد، روز بسیار خجسته و مبارکی است و در اعتقاد مردم ایران به هیچ وجه بدیمن نبوده است.

در جدول مربوط به سعد و نحس بودن روزها نیز سیزدهم مبارک ذکر شده است و شاید بتوان علت نامگذاری ووجه تسمیه روز سیزدهم را به تیر دلیلی بر این ادعا دانست.

به باور ایرانیان باستان، روز سیزدهم فروردین "تیر روز" نام داشته است. در این روز بعد از جنگ های طولانی با پرتاب تیری توسط آرش کمانگیر مرز ایران و توران در آن سوی رود جیحون معین می شود.

اما نامبارکی سیزده در میان بیشتر اقوام و ملل جهان وجود داشته است و باوری کهن به شمار می آید؛ مثلاً مسیحیان هیچگاه سیزده نفر بر سر سفره غذا نمی خورند. در تقویم اعراب سیزدهم هر ماه روز نحسی بوده، و چه بسا که این باور بعد از اسلام در میان ایرانیان گسترش یافته است و حتی در کتب آموزشی کهن مثل نصاب الصبایان ابو نصر فراهی می توان تاثیر این عقیده را دید. او در مورد بدیمنی این ایام چنین سروده است؛

هفت روزی نحس باشد در مهی/زان حذر کن تا نیابی هیچ رنج

سه و پنج و سیزده با شانزده/بیست و یک و بیست و چهار و بیست و پنج

شاید هم اندیشه ناخجستگی عدد سیزده و باور بد شگون بودن روز سیزده در میان ایرانیان از اندیشه های یونانی قدیم بوده که از راه ارتباط های بازرگانی و فرهنگی به سرزمین ایران راه یافته است. دکتر زرین کوب ضمن این که سیزده به در را کامل کننده جنبه رسمی تشریفات نوروز می داند، می نویسد؛ دوازده روز اول سال نمونه تمام دوازده ماه سال محسوب است و چون به روزهای عید تعلق دارند رمز روزهای آغاز خلقت است و در واقع، روز سیزده متضمن فالی است که با آن و با خوش گذراندن در آن مردم می کوشند در طی سالی که تازه به آن وارد شده اند، تمام دوازده ماه را به سلامت و آسایش به سر برند و به ماوراء آن سال بعدش که روز سیزده نماینده آن به شمار می آید برسند که در نوع خود بینشی نو و نگاهی تازه است.

پیشینه و انگیزه و ریشه برگزاری سیزده به در هر چه باشد در همه شهرها و روستاهای ایران زمین، سیزدهمین روز فروردین رسم است که از خانه بیرون بیایند و به باغ و کشتزار روی آورند و به اصطلاح نحسی روز سیزده را به در کنند گویی آدمی حتی به بهانه فرار از نامبارکی در این روز مجبور به خوشی است.